

Schoolverzuim & wijkrechtspreek

Als alles geprobeerd is om schoolverzuim te stoppen, rest vaak alleen nog het proces-verbaal. Maar straf leidt lang niet altijd tot een oplossing. In een aantal steden is er daarom een stap voor gezet: de wijkrechtspraak. Door middel van wijkrechtspraak proberen wijkrechters, leerplichtambtenaren en hulpverleners samen met de jongere en de ouders een allerlaatste manier te vinden om de oorzaken van het verzuim weg te nemen. Als dit slaagt, is de gang naar de kantonrechter niet meer nodig.

Tekst Susan de Boer

In Tilburg staat op twee locaties, in noord en in west, een wijkcentrum waar naast rechtszaken ook zogenaemde 'preventieve gesprekken schoolverzuim' worden gevoerd. Wijkrechter Daniëlle Bogaert en haar collega-wijkrechter komen met een gerechtsjurist één keer per maand in beide locaties om een oplossing te vinden voor onder meer schoolverzuimzaken. 'We merkten dat sommige zaken bij het kantonrecht wel anderhalf jaar oud waren. Soms zijn deze kinderen dan al bijna 18, of gaan ze al heel lang niet meer naar school, wat kun je dan nog doen als kantonrechter? Mede daarom zijn we met deze preventieve gesprekken voor schoolverzuim in de wijkrechtspraak gestart.'

De wijkrechter

De preventieve gesprekken in het wijkcentrum zijn bestemd voor jongeren die in die wijk wonen of daar naar school gaan. Daniëlle Bogaert: 'De leerplichtambtenaar levert een zaak aan. Er zijn al gesprekken geweest op school, met de jongere en de ouders, maar daar ben ik niet bij geweest, ik ga blanco het gesprek in. We trekken per gesprek een uur uit – dat is een half uur langer dan normaal – en proberen om samen met het kind, de ouders, de hulpverlening, soms een mentor, iedereen die kan meedelen met de jongere, een oplossing te vinden voor het verzuim. Als we die gevonden hebben, maken we meteen afspraken om het verzuim terug te dringen.'

Het wijkcentrum is door de locatie laagdrempelig. Hier worden ook mensen geholpen met het invullen van de belastingaangifte of ze volgen er taallessen. 'De jongere, de ouders en de genodigden moeten wel door beveiligingspoortjes', zegt Daniëlle Bogaert. 'Maar het is toch een ander gevoel dan wanneer je naar de rechtszaal in Breda moet. We laten een jongere praten over de oorzaak van het verzuim en kijken waar hulp nodig is om wél naar school te gaan. De gerechtsjurist maakt een verslagje van het gesprek en van de gemaakte afspraken. Na een jaar worden die aantekeningen vernietigd. Als er na langere tijd toch weer verzuim plaatsvindt, dan is dat een nieuwe zaak. Maar dat zien we zelden.'

'Hoe meer instrumenten, hoe beter je een passende oplossing kunt vinden'

'Het is grenzen stellen en ouders en kind directief verleiden tot hulp'

De leerplichtambtenaar

Dennis Brinkhof is als leerplichtambtenaar betrokken bij schoolverzuimzaken die voor de wijkrechter komen. 'Het is vaak een stap tussen een Halt-verwijzing en een proces-verbaal. In het Justitieel Casus Overleg met het Openbaar Ministerie en de Raad voor de Kinderbescherming bespreken wij elke week welke casussen in aanmerking komen voor een proces-verbaal en welke voor een gesprek met de wijkrechter. Daaraan voorafgaand hebben we als leerplichtambtenaar alles gedaan om het verzuim te stoppen. Ook hebben we gesproken met de school en met de hulpverlening, als die betrokken is bij het kind of het gezin. De school vindt soms dat zij alles hebben geprobeerd, en dat wij dan meteen moeten handhaven en niet weer gesprekken moeten voeren, maar vaak komt in een gesprek met ons toch nieuwe informatie naar boven. En het komt ook voor dat in het gesprek met de wijkrechter nog weer andere informatie boven tafel komt, zoals scheidingsperikelen of schulden.'

Eerder verzuim is niet per se een voorwaarde voor een verwijzing naar de wijkrechter. Een belangrijk criterium is in hoeverre de ouders of het kind hulp accepteren. Bij de meeste casussen die Dennis Brinkhof en zijn collega's aandragen voor de wijkrechter, is sprake van een verborgen hulpvraag.

'Als de ouders tegen ons zeggen dat er niks aan de hand is en we ons geen zorgen moeten maken, terwijl er sprake is van oplopend schoolverzuim, dan willen we voorkomen dat we in het strafrecht terechtkomen en dragen we een casus aan voor de wijkrechter. We bespreken ook met collega's of zij uit hetzelfde gezin eveneens een kind in hun caseload hebben. Want in dat geval nemen we het hele gezin onder de loep bij de wijkrechter.'

Sociaal wijkteam

Bij de wijkrechtspraak in Tilburg is ook sociaal wijkteam De Toegang betrokken, een samenwerkingsverband van hulp- en zorgorganisaties in de wijk. Tijdens het gesprek wordt aangestuurd op een oplossing met hulp van De Toegang. Dennis Brinkhof: 'Ouders beseffen vaak bij de wijkrechter pas dat we het zeer serieus nemen en dat er meegewerkt moet worden. Het is grenzen stellen en ouders en kind directief verleiden tot hulp. Ze moeten inzien dat het niet aan de school ligt, aan een leraar die vervelend doet of aan een raar lesrooster, maar dat het kind het gedrag moet veranderen. Ook benoemen we dat er eerder al hulp is aangeboden en dat ze die hulp hebben geweigerd. Dan zeggen ze vaak dat ze nu snappen dat het heel belangrijk is.'

Medewerkers van De Toegang wonen het gesprek bij de wijkrechter bij en kunnen, als de hulp tenslotte aanvaard wordt, in een kamer ernaast meteen spijkers met koppen slaan. 'Dat is ook een meerwaarde van de wijkrechtbank, zo'n gezin krijgt met voorrang hulp', zegt Dennis Brinkhof. Tijdens het gesprek met de jongere en de ouders vat de leerplichtambtenaar samen wat er tot dan toe is gebeurd en vertegenwoordigt hij de school, als die niet in de persoon van de mentor of zorgcoördinator aanwezig is. Na het gesprek bespreekt Dennis Brinkhof de resultaten met de school en wat dat voor de school betekent. Ook houdt hij contact met de ouders en de leerling, en is hij aanspreekpunt voor de medewerkers van De Toegang, mocht de hulp toch niet op gang komen. 'De wijkrechter is echt een goede uitbreiding van ons instrumentarium. Maar aangezien we via de MAS met vrijwillige hulpverlening ook veel kunnen doen, komen er veel meer zaken niet dan wel bij de wijkrechter.'

De Rechtspraak

Wijkrechtspraak is afkomstig uit de Verenigde Staten, waar oplossingsgerichte rechtspraak in kansarme buurten plaatsvindt, de zogenoemde 'community courts'. In kansarme wijken is bij veel mensen die in aanraking komen met het recht sprake van multiproblematiek. Dat los je niet op met

een strafzaak, is de gedachte. In 2018 ontstond het idee om een vergelijkbare aanpak in Nederland te introduceren. Wijkrechtspraak, gestart in 2019, is een programma van de Rechtspraak en wordt gefinancierd vanuit het programma Preventie met Gezag. Dit programma wil voorkomen dat kinderen en jongeren van 8 tot en met 27 jaar in aanraking komen met ondermijnende criminaliteit of daarin doorgroeien.

Wijkrechtspraak wordt toegepast in Eindhoven, Rotterdam, Amsterdam, Heerlen, Den Haag en Tilburg. In een paar van deze steden komen er in de loop van dit jaar locaties bij, en in Zaanstad, Arnhem en Enschede wordt wijkrechtspraak voorbereid. De Rechtspraak is leidend bij het inrichten van een nieuwe locatie. 'Maar om succesvol te zijn hebben we ook veel andere partijen nodig, zoals de burgemeester, de politie, het Openbaar Ministerie en de lokale advocatuur', zegt Robine de Lange-Tegelaar, president van de rechtbank Den Haag en kartrekker van de stuurgroep Wijkrechtspraak. 'Als zij het plan steunen,

betrekken we er vervolgens de reclassering, de zorg en andere hulpverleners bij. Ook organisaties in de wijk zelf spelen een belangrijke rol.' De inbreng van lokale partijen zorgt ervoor dat de wijkrechtbank aansluit bij de behoeften van de wijk. Daardoor is de precieze uitwerking niet overal hetzelfde. 'Dit is innovatie van de rechtspraak, proberen en leren hoort erbij, en ook dat je het niet helemaal dicht regelt', zegt Robine de Lange-Tegelaar. 'We maken gebruik van de ervaring die anderen opdoen. We willen van elkaar weten wat we doen en eventueel het landelijk programma aanpassen.'

De jurist

Carolien de Bruin, die de leden van Ingrado regelmatig voorziet van juridisch advies, ziet wijkrechtspraak als een mooi middel. 'De autoriteit van zo'n rechter speelt een rol, vaak komen jongeren dan toch in beweging. Ik hoor dat in veel van die preventieve zaken het verzuim is gestopt.' Carolien de Bruin wijst er wel op dat via deze route de Raad voor de Kinderbescherming geen onderzoek doet naar een passend

strafadvies en eventueel de gezinssituatie. Dit gebeurt wel wanneer de route via het Openbaar Ministerie loopt. 'Soms is er naast een strafadvies ook een verzoek tot een ondertoezichtstelling nodig. Dat de wet is overtreden kan ook een signaal zijn dat er in het gezin iets niet goed zit en het verzuim niet alleen aan de jongere ligt.' Ook denkt Carolien de Bruin dat niet alle jongeren zullen luisteren naar een mevrouw of meneer in een wijkgebouw. 'Sommigen hebben echt de autoriteit nodig van de officiële rechtbank en de toga. Gewone zaken in gewone kleren vinden sommige jongeren een lachertje.' De vraag is ook welke criteria leerplichtambtenaren gebruiken bij de afweging en of er sprake kan zijn van rechtsongelijkheid. 'Maar', zegt Carolien de Bruin, 'de leerplichtambtenaar maakt altijd een afweging welke route er wordt ingezet; dit is een extra route. Hoe meer instrumenten, hoe beter je een oplossing kunt vinden die past bij het recht op onderwijs en ontwikkeling van jongeren.' 🍷

De MAS en de wet

Uit het onderzoek De MAS en de wet, dat juriste Maud van Erp eind 2024, in opdracht van Ingrado, uitvoerde blijkt dat niet voor alle elementen uit de MAS een wettelijke grondslag is. Momenteel kent de MAS naast het vrijwillige kader twee dwangroutes die de leerplichtambtenaar zelfstandig kan starten: die van het bestuursrecht en die van het strafrecht. Een van de onderzoeksvragen was wat de consequenties zijn als de strafrechtelijke sancties verdwijnen en alleen het bestuursrecht overblijft. Tussen bestuursrecht en strafrecht zijn duidelijke verschillen. Bij vervolging binnen het strafrecht kan de zaak langer duren – doordat er proces-verbaal moet worden opgemaakt en het Openbaar Ministerie moet besluiten te vervolgen – en zijn de gevolgen ingrijpender. Een kantonrechter of een daarvoor bevoegde leerplichtambtenaar kan Halt opleggen, de rechter kan ook een taakstraf opleggen en de jongere en/of ouders kunnen een strafblad krijgen. Maar er zijn ook waarborgen: zo moet de cautie

worden verleend, waarbij iemand niet verplicht is om te antwoorden, en geldt dat een verdachte onschuldig is tot het tegendeel bewezen is. Bij bestuursrecht is de snelheid hoger, de leerplichtambtenaar kan zelf een boete opleggen, en dat kan binnen een dag geregeld zijn. Ook kan er een koppeling worden gemaakt tussen de toename van het verzuim en een geldbedrag: geen eenmalige boete, maar een die oploopt als het verzuim doorgaat. Maar als de zaak later toch voor de rechter komt, kan deze geen Halt of taakstraf meer opleggen.

De Leerplichtwet

'Dat de Leerplichtwet een update nodig heeft is evident', zegt Maud van Erp. 'Die wet kent zijn oorsprong in 1969 en komt niet overeen met de huidige praktijk. De MAS komt daarmee meer overeen, maar bij de MAS is er juridisch veel onduidelijkheid. Soms wordt bijvoorbeeld niet geduid wie wat doet en wettelijk kan doen. Mensen willen bijvoorbeeld helpen vanuit een multi-

disciplinair overleg (MDO), maar in de wet is niet vastgelegd wie vanuit een MDO waarvoor verantwoordelijk is.'

Voordat er een nieuwe wet wordt ingericht, is het belangrijk om te weten wat de rol van leerplichtambtenaar precies is of moet zijn: handhaver, hulpverlener, adviseur? Maud van Erp: 'Om dat te bepalen moeten we in gesprek gaan met partijen die betrokken zijn bij schoolverzuim, zoals school en jeugdhulp. Wat verwachten we van wie? Want als de leerplichtambtenaar hulpverlener wordt, wat betekent dat dan voor de Jeugdhulp? En als school meer gaat doen aan preventie van schoolverzuim, bijvoorbeeld door ondersteuning bij mantelzorg, wat betekent dat voor de leerplichtambtenaar?' Volgens Maud van Erp ligt het gevaar op de loer dat de regelgeving complexer wordt als steeds het stukje wordt gerepareerd dat problemen blijkt op te leveren. 'We moeten breed inventariseren wat we willen bereiken, wat het doel moet zijn van die wet.'